

למען ילמדו ליראה

ויצו משה אותם לאמור, מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות... תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באוזניהם... הקהל את העם האנשים הנשים והטף... 'ולמדו ליראה את ה' אלוקיכם כל הימים', אשר אתם חיים על האדמה [וילך לא יג], ההבנה הפשוטה היא שמצות הקהל היא כדי שיזכו 'ליראה את השם' כל הימים. אולם הסבא מקלם מפרש את הפסוק באופן אחר, שהתיבות 'כל הימים' עולה על 'ולמדו', לומר שמטרת ההקהל הוא 'שילמדו כל הימים' ליראה את ה' [הו"ד בדרכי מוסר], ויש להבין הכונה ואיך ע"י קריאת התורה בהקהל יבואו ללמוד כל הימים.

גדולי עולם הקפידו על כך, ללמוד כל יום בספרי היראה, ראש הישיבה הגאון רבי גרשון אדלשטיין זצ"ל עורר על כך ללא הרף, החתם סופר זצ"ל היה אומר שיום שאיננו לומד מוסר הוא מרגיש קרירות ביראת שמים [וע"ע מנהגי חת"ס ב ד], וכן ציוה המגיד להבית יוסף [מגיד מישרים ס"פ בהר], וכן הכריע החפץ חיים לדינא, וצריך האדם לקבוע לו עת ללמוד ספרי מוסר בכל יום ויום [משנ"ב סי' א' ס"ק יב], וכ"כ האר"י והגר"א [משנ"ב סי' תרג"ס ק"ב], ובברכי יוסף וחיי אדם כתבו שהוא יותר חיוב מלימוד משניות [שעה"צ סי' א' ס"ק כו], מדוע זה כך, מדוע כדי לזכות ביראת ה' צריך 'ללמוד כל הימים' את תורת היראה, מדוע אם אדם עוזב יום אחד את לימוד היראה הוא נופל ביראת שמים, במה זה שונה משאר מצות התורה שאדם לומד ואח"כ מקיים, ואיננו צריך לעסוק כל העת בתורת המצוה.

בחז"ל, אמר רב לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן לקיש, לעולם ירגיז אדם יצר הטוב על יצר הרע, שנאמר [תהלים ד ה] רגזו ואל תחטאו [ברכות ה א], וכתב ע"ז הגר"א לפי שדרך מלחמה הוא שיהיה רודף את השונא עד שיכניעהו לגמרי, ואם לא יעשה כן ויעמוד מלרדוף יתחזק השונא ויתחיל לרדוף את הראשון, אבל כשרואה שהשונא נכנע לגמרי אז יפסוק מלהלחם עמו, אבל במלחמת היצר הרע אינו כן, אלא אע"פ שנראה שכבר הכניעו לגמרי, אעפ"כ לא יתייבש מלהלחם עמו, זה שאמר לעולם ירגיז אדם וכו', שנאמר רגזו, 'רגזו תמיד', ואל תחטאו [אמרי נועם ברכות ה א], מבואר בגר"א שכדי לנצח במלחמת היצר צריך להלחם עם היצר הרע 'תמיד'. ודבר זה צריך ביאור מדוע אם רואה שכבר הכניע את היצר הרע צריך להלחם עמו תמיד.

וירח ה' את ריח הניחות, ויאמר ה' אל לבו, לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם, כי 'יצר לב האדם רע מנעוריו' [בראשית ח כא], מנעוריו, משננער לצאת ממעי אמו נתן בו יצר הרע [רש"י שם], בחז"ל מובא על כך עלובה עיסה שהנחתום מעיד עליה שהיא רעה [במדב"ר יג ד], מה הפשט בזה, מדוע זה כך שיצרו של אדם רע מנעוריו, ומה תקנתו של האדם שיצרו רע עליו מנעוריו.

בספורנו כתב, כי יצר לב האדם רע מנעוריו, כי בהיות המזגים מכאן ואילך פחותים מאשר היו קודם המבול, לא יאיר בהם הכח השכלי מנעוריהם כבראשונה, באופן שיתקומם למתאוה המתגבר עליו מנעוריו [ספורנו שם], מבואר בספורנו שיצר לב האדם רע מנעוריו, לא היה כן בתחילה, אלא הוא מיעוט בקומת אדם שחל אחר המבול.

ביאורם של דברים, כשברא הקב"ה את האדם בראו במעלה עליונה, בצלם אלוקים [בראשית ט ו], והיתה קומתו מסוף העולם ועד סופו, ראו אותו הבריות ונתיראו ממנו כסבורין שהוא בוראן, ובאו כולם להשתחוות לו וכו' [פדר"א לא], וכיון שסרח, הניח הקב"ה ידיו עליו ומיעטו, שנאמר אחור וקדם צרתני ותשת עלי כפכה [תניגה יב א],

מפורש בחז"ל שחטא ממעט קומת אדם, ולפיכך כשחטא אדם הראשון הניח הקב"ה עליו את כפו ומיעטו, והוסיף הספורנו בדור המבול כשחטאו בני אדם התמעטה קומת אדם התמעטות נוספת, והיא הביאה לכך שיצר לב האדם רע מנעוריו.

ההתמעטות בקומת אדם שהביאה לכך שיצר לב האדם רע מנעוריו, אומר הספורנו הוא התמעטות 'הכח השכלי' [ספורנו שם]. ביאורם של דברים, אמרו חז"ל אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות [סוטה ג א], מבואר בחז"ל כאשר שכל האדם בתוקפו, הוא יודע שיש בורא ומנהיג, והוא עתיד ליתן דין וחשבון [ע"פ אבות ג א], מתוך כך אין הוא בא לידי עבירה, נמצא אפוא כי החטא נמצא במקום של אבדן הדעת, אולם כאשר אדם נמצא בבהירות הדעת הוא מרוחק מן החטא.

רבינו המסילת ישרים כותב, שמו הקב"ה לאדם במקום שרבים בו המרחיקים אותו ממנו יתברך, והם התאוות החומריות אשר ימשך אחריהן וכו', ונמצא הוא מושם בתוך המלחמה החזקה [מסילת ישרים פ"א], וסיבת המלחמה כתב רבינו, כי האדם מורכב משני הפכים, מנשמה שכלית וזכה, וגוף ארצי עכור, שכל אחד מהם יטה בטבע לצדו, דהיינו 'הגוף לחומריות' והנשמה לשכליות', ותמצא ביניהם מלחמה [דרך ה' ח"א פ"ג ס"ב], הנה שורש כל ענין העבודה הוא היות האדם פונה תמיד לבוראו, והוא שידע ויבין, שהוא לא נברא אלא להיות מתדבק בבוראו, ולא הושם בזה העולם אלא להיות כובש את יצרו ומשעבד עצמו לבוראו 'בכח השכל', הפך תאוות החומר ונטייתו, ויהיה מנהיג את כל פעולותיו להשגת התכלית הזאת ולא יטה ממנה [דרך ה' ח"א פ"ד ס"ו].

למדנו מדבריו, הגוף מצד חומרו נמשך לתאוות ועינוגי העולם הזה, לכן חומר הגוף הוא משכן ליצר הרע, כי בטבע גופו וחומרו הוא נמשך לרע, לתאוות ועינוגי העוה"ז. אולם השכל נמשך לעשות רצונו יתברך, השכל הוא החלק הרוחני באדם, בו שוכנת נשמת האדם חלק אלוך ממעל, ולפיכך הוא משכן היצר הטוב, ולכן כששכל האדם שולט הוא קובע את צורת האדם, ועי"ז האדם מרוחק מן החטא.

עפ"ז מבוארים דברי הספורנו, כשנברא אדם היתה חכמתו מופלאה, כמו שמפורש בחז"ל שביום שנברא עמד על תוכן כל נברא ונברא, ונתן שמות לכל בעלי החיים [במדב"ר יט ג], וכיון שחכמתו היתה גדולה, דחה 'בכח השכל' את נטיות הגוף, ושעבד את עצמו לבוראו. אולם אחר חטא אדם הראשון וחטאי דור המבול, נתמעט האדם מיעוט אחר מיעוט, ולא היה 'כח שכלו' כבתחילה, וכיון שכך התחזק כח החומר הוא כח הגוף, ונמשך בטבע גופו וחומרו לרע, ועל כך נאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו [בראשית ח כא], לפי שנחלש שכלו ונמשך גופו אחר תאוות ועינוגי העולם, וכיון שכך, מוטלת מעתה העבודה על האדם, להגביר את 'כח השכל', שעל ידי זה יהיה כובש את יצרו, ומשעבד את עצמו לבוראו.

זו הסיבה שאמרה התורה, 'ולמדו ליראה את ה' אלוהיכם כל הימים' [ויילך לא יג], וביאר הסבא מקלם שכונת התורה 'ללמוד כל הימים' את תורת היראה [דרכי מוסר], משום שהאדם מצד גופו וחומרו נוטה ונמשך לרע, וכדי שלא יבוא לידי עבירה הוא צריך לעסוק 'תמיד' בספרי היראה, כדי להגביר את 'כח השכל', שידע מאין בא ולאן הוא הולך ולפני מי הוא עתיד ליתן דין וחשבון, ועל ידי זה אין הוא בא לידי עבירה [ע"פ אבות ג א], ונמצא כובש את יצרו ומשעבד עצמו לבוראו.

מסיבה זו רבותינו חכמי העבודה, החתם סופר ועוד, עסקו תדיר בכל יום בתורת היראה, וזאת כדי לקבוע את שלטון השכל על כל תהלוכות חייהם, שיהיו תהלוכות החיים מנותבים 'בכח השכל' על פי רצון ה', ולא אחר תאוות העולם וחומריותו כרצון הגוף. יתן ה' שנשכיל לעסוק תדיר וכל הימים בספרי היראה, ומתוך כך נזכה - ליראה את ה' כל הימים.